

Vogelatlas van Nederland; 40 jaar veranderingen in broed- en wintervogels samengevat

Op zaterdag 24 november a.s. tijdens de Landelijke Dag wordt de nieuwe Vogelatlas van Nederland gepresenteerd. Na drie veldjaren (2013-2015) en drie jaar van controleren, analyseren, teksten schrijven, foto's selecteren en de vormgeving van het boek is het dan eindelijk zover. Wij kunnen niet wachten. Jij hopelijk ook niet?!

Cijfers en letters

Het lijvige boek telt 640 pagina's, ruim 450 foto's en honderden kaarten en grafieken. Op de atlassite vogelatlas.nl staan alle beschikbare kaarten per soort online, ook die waarvoor in het boek geen plaats was.

Ons land kent 1685 atlasblokken. Deze zijn door ruim 2000 vrijwillige vogeltellers tijdens de atlasjaren uitgekamd op broedvogels en wintervogels. In totaal omgerekend is dat 110 mensjaren veldwerk. Een ongelooflijke en ook onbetaalbare klus die we met zijn allen hebben geklaard, waarvoor nogmaals veel dank aan alle tellers!

Opvallende zaken broedvogels

In totaal 257 vogelsoorten kwamen tot broeden, waaronder 38 exoten (in de eerste atlas uit 1979 waren het 226 soorten, waarvan 8 exoot). Ter vergelijking: in Groot-Brittannië en Duitsland, in oppervlakte resp. vijf en negen keer groter, kwamen 289 en 280 soorten tot broeden. Het aantal exoten in ons land is tweemaal zo groot als in Duitsland. Het totaal aantal individuen zal in juni-juli, aan het einde van het broedseizoen, zo'n 40-80 miljoen bedragen.

De talrijkste broedvogel is momenteel de Merel met naar schatting 875.000 broedparen, gevolgd door Huisvossen en Spreeuw. De meest verspreide soort is de Wilde Eend (vastgesteld in 97% van de atlasblokken) gevolgd door Witte Kwikstaart en Zwarte Kraai. Deze soorten zijn nergens algemeen maar zijn wel in bijna alle atlasblokken broedend vastgesteld.

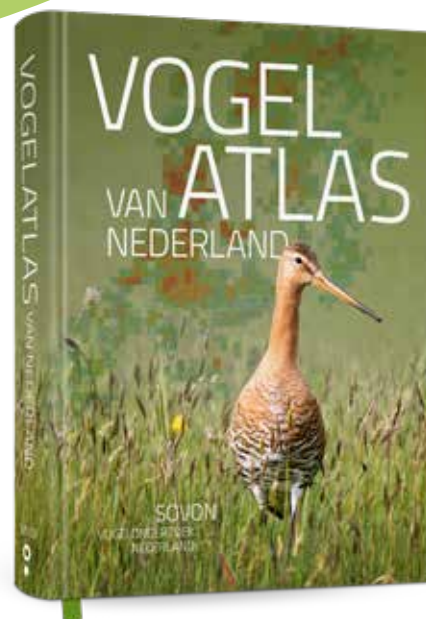
Stijgers, zakkers en nieuwkomers

De atlas brengt veel veranderingen aan het licht, soms met regionale nuances. Terwijl de Staartmees de voorheen open delen van West- en Noord-Nederland in bezit neemt, neemt hij langzaam af op de zandgronden. De Geelgors doet het slecht aan de zuidwestgrens van zijn Nederlandse areaal, maar schuift op in noordoostelijke richting. Het doek viel uitgerekend in deze atlasperiode voor de Kuifleeuwvlieg, die 40 jaar geleden nog in een derde van de blokken broedde. Het Korhoen staat op het randje van uitsterven.

Middelste Bonte Specht, Slechtvalk, Oehoe en Kraanvogel hebben een vaste broedvogelplek verworven; ze waren rond de eeuwwisseling nog zeldzame broedvogels. De vestiging van de Zeearend, die niemand ontgaan zal zijn, lijkt te worden gevolgd door die van bijvoorbeeld Visarend en Pontische Meeuw. Intrigerende waarnemingen aan het eind van, of net na, de recente atlasperiode (Zwarte Ibis, Steppekiekendief, Dwerguil) kunnen erop duiden dat nog meer soorten op de nominatie staan om de broedvogellijst aan te vullen.

Opvallende zaken wintervogels

De aantallen wintervogels zijn lastig te schatten, maar in het boek doen we een poging. Van de echte wintergasten weten alleen Kolgans en Smient tot de top 10 van talrijkste wintervogels door te dringen. De overige soorten broeden ook in eigen land, met de Merel ook in de winter als talrijkste vogel, gevolgd door Huisvossen en Spreeuw. Zwarte Kraai en

Buizerd zijn in 99% van de atlasblokken gemeld en zijn daarmee de wijdst verspreide wintervogelsoorten. Midden in de winter zijn er naar schatting zo'n 28 miljoen individuen in ons land aanwezig, beduidend minder dus dan in juni-juli.

Soortenrijke en soortenarme regio's

Soortenrijke blokken met veel broedvogels kenmerken zich door afwisselende leefgebieden, met droge en natte delen en open en besloten landschappen. Het atlasblok 49-34 (Bergen op Zoom) spant de kroon, net als in de vorige atlas, met 129 broedvogelsoorten. Qua wintervogels voert atlasblok 14-17 (Den Oever) de boventoon met 168 wintersoorten. Soortenarme regio's bestaan grotendeels uit eenvormige, droge en uitgestrekte landbouwgebieden in het noorden van het land en sterk verstedelijkte milieus.

Algehele conclusie

De atlas van 2002 signaleerde dat de regionale broedvogelsamenstelling in het laatste kwart van de twintigste eeuw steeds meer op elkaar begon te lijken. Generalisten, algemene soorten die in veel biotopen voorkomen, doen het vaak goed, kritische soorten nemen veelal af. Deze 'homogenisatie' heeft sindsdien doorgezet. Dit komt vooral door landschappelijke veranderingen, zoals de toename van bos in Laag-Nederland en van open wateren in Hoog-Nederland, naast de achteruitgang van karakteristieke vogelsoorten van half-natuurlijke landschappen als heide, duinen en natte graslanden.

● Harvey van Diek